

Bouwsteen ten behoeve van het Strategisch Plan Natura 2000

Soorten van de Vogelrichtlijn¹ voor zover betrokken bij de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden

A272 Blauwborst² *Luscinia svecica*, broedvogel **DEFINITIEF (4 november 2022)**

Deze bouwsteen richt zich op de Blauwborst in de hoedanigheid van broedvogel. In Nederland komt overwegend de West-/Centraal-Europese ondersoort *Luscinia svecica cyanecula* (witgesterde Blauwborst) voor. De ondersoort *Luscinia svecica svecica* (roodgesterde Blauwborst) is een zeldzame doortrekker in ons land. Het broedgebied bestaat uit een combinatie van kale bodem (voedselplek), dichte vegetatie (nestplaats) en opgaande elementen zoals struiken (zang- en uitkijkpost). De soort kan zowel in vochtige als droge biotopen broeden, al is hij vooral in moerassen met opslag talrijk. Hij broedt regionaal ook in agrarisch cultuurland met sloten. Het menu bestaat vooral uit insecten en slakken, spinnen en wormen, maar soms ook bessen (vooral in de herfst). Jongen krijgen veelal rupsen te eten. De soort overwintert in Zuidwest-Europa en West-Afrika. De Nederlandse broedpopulatie omvat ca. 0,1% van de Europese populatie (inclusief roodgesterde Blauwborst).

I. Samenvatting

Landelijk doel³

Vigerend landelijk doel (zie doelendocument, ministerie van LNV 2006) <i>Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud van ten minste 5 sleutelpopulaties met een totaal van 6.500 paren.</i>	6.500 paren
Voorstel nieuw landelijk doel voor 2030/2050 <i>Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie van ten minsten 10.000 paren, waarmee een gunstige Staat van Instandhouding wordt behouden.</i>	10.000 paren
Gunstige Referentiewaarde Populatie <i>Omvang populatie behorende bij de toestand waarin een populatie in ons land in een ecologisch 'gezonde' situatie verkeert (zie Vogel et al. 2021).</i>	10.000 paren
Huidige populatieomvang <i>Aantal broedparen in de periode 2015-2020.</i>	13.900 paren

Voorstel voor regionale opgave

Het huidige aantal broedparen per regio (provincies en rijkswateren) en de regionale opgaves voor 2030 en 2050 zijn in tabel 1 weergegeven. Voor de provincies is dit exclusief het aandeel rijkswateren. In deze bouwsteen zijn de rijkswateren gedefinieerd als het voortouwgebied⁴ van Rijkswaterstaat (RWS). Omdat er voor de Blauwborst als broedvogel geen aanvullende landelijke opgave is, is er ook geen aanvullende regionale opgave. In beginsel kan dan worden gestuurd op behoud, waarvoor informatie over de actuele regionale aantallen houvast biedt. Het grootste deel van de broedpopulatie van de Blauwborst bevindt zich in de noordelijke provincies en rijkswateren. De landelijke aantallen nemen toe, overeenkomstig de aantalsontwikkeling in de belangrijkste provincies Groningen en Friesland.

¹Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand (PB 2010, L 20), zoals laatstelijk gewijzigd bij verordening (EU) nr. 2019/1010 van het Europees Parlement en de Raad van 5 juni 2019 (PB 2019, L 170).

²Genoemd in Bijlage I van de Vogelrichtlijn. Voor Natura 2000-gebieden relevant als broedvogel.

³Het vigerend landelijk doel is niet zonder meer te vergelijken met het voorgestelde nieuwe landelijke doel. Bij het voorgestelde nieuwe landelijke doel is gebruik gemaakt van sinds 2006 beschikbaar gekomen nieuwe gegevens en informatie, correcties en voortschrijdend inzicht m.b.t. de in Nederland aanwezige vogelpopulaties (zie ook van Kleunen et al. 2017). Daarnaast zijn er verschillen in de systematiek om landelijke doelen te bepalen (ministerie van LNV 2006, Vogel et al. 2021).

⁴Natura 2000-gebied waar RWS of een provincie voortouwnemer is. De rol van voortouwnemer is vooral die van eerst verantwoordelijke bij het opstellen van het beheerplan.

Tabel 1. Voorstel voor opgave (aantal paren) per regio (rijkswateren en provincies exclusief aandeel rijkswateren) van de populatie van de Blauwborst als broedvogel voor 2030 en 2050. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS. Tevens weergegeven zijn de huidige populatieomvang, het procentueel aandeel in de Nederlandse broedpopulatie en de korte termijntrend. De trend heeft betrekking op de provincies inclusief de rijkswateren. De verdeling van het huidige aantal paren over de regio's is als vertrekpunt gehanteerd voor de regionale opgaves. n.b. = niet bepaald, ? = onvoldoende gegevens beschikbaar voor trendanalyse. Bij een onzekere trend is geen betrouwbare trendclassificatie mogelijk.

Regio	Huidige populatie (2015-2020)	Landelijk aandeel regio (2015-2020)	Trend (2009-2020)	Voorstel regionale opgave 2030/2050
Groningen	2.200	16%	matige toename	1.600
Friesland	1.700	12%	matige toename	1.230
rijkswateren	1.600	11%	n.b.	1.130
Noord-Brabant	1.400	10%	stabiel	980
Drenthe	1.100	8%	?	820
Noord-Holland	1.000	7%	stabiel	720
Overijssel	960	7%	stabiel	690
Zuid-Holland	960	7%	stabiel	690
Flevoland	950	7%	onzeker	680
Zeeland	930	7%	stabiel	670
Limburg	400	3%	onzeker	290
Gelderland	360	3%	stabiel	260
Utrecht	340	2%	?	240
Landelijk	13.900	100%	matige toename	10.000

Prioritering

De Blauwborst bevindt zich als broedvogel in een gunstige Staat van Instandhouding en er zijn voor zover bekend geen belangrijke potentiële conflicten met landelijke doelen of gebiedsdoelen met habitattypen en/of andere soorten. Er is daarmee geen aanleiding om via prioritering in enige vorm bij te sturen.

II. Inhoudelijke onderbouwing van de bouwsteen

1. Staat van Instandhouding (SvI)

De huidige SvI van de Blauwborst als broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld:

Verspreidingsgebied	gunstig
Populatie	gunstig
Leefgebied	gunstig
Toekomstperspectief	gunstig
Staat van Instandhouding	gunstig

De waarden waarop de SvI grotendeels is gebaseerd staan in tabel 2. Het verspreidingsgebied is ten opzichte van de jaren '70 sterk toegenomen (figuur 1). De populatieomvang neemt op de lange termijn met gemiddeld meer dan 4% per jaar toe en ligt duidelijk boven de Gunstige referentiewaarde (GRW) van 10.000 paren. Voor de Blauwborst is de GRW gebaseerd op de Ecologisch Gunstige Referentieperiode (EGR) 1990-2019 (zie uitleg box 1, Vogel *et al.* 2021). De omvang en kwaliteit van het leefgebied zijn op orde. De korte termijn toename in combinatie met de afwezigheid van knelpunten leiden ertoe dat het toekomstperspectief gunstig is. In het doelendocument (ministerie van LNV 2006) werd de SvI tevens als gunstig ingeschat.

Box 1. Generieke uitleg referentiewaarde

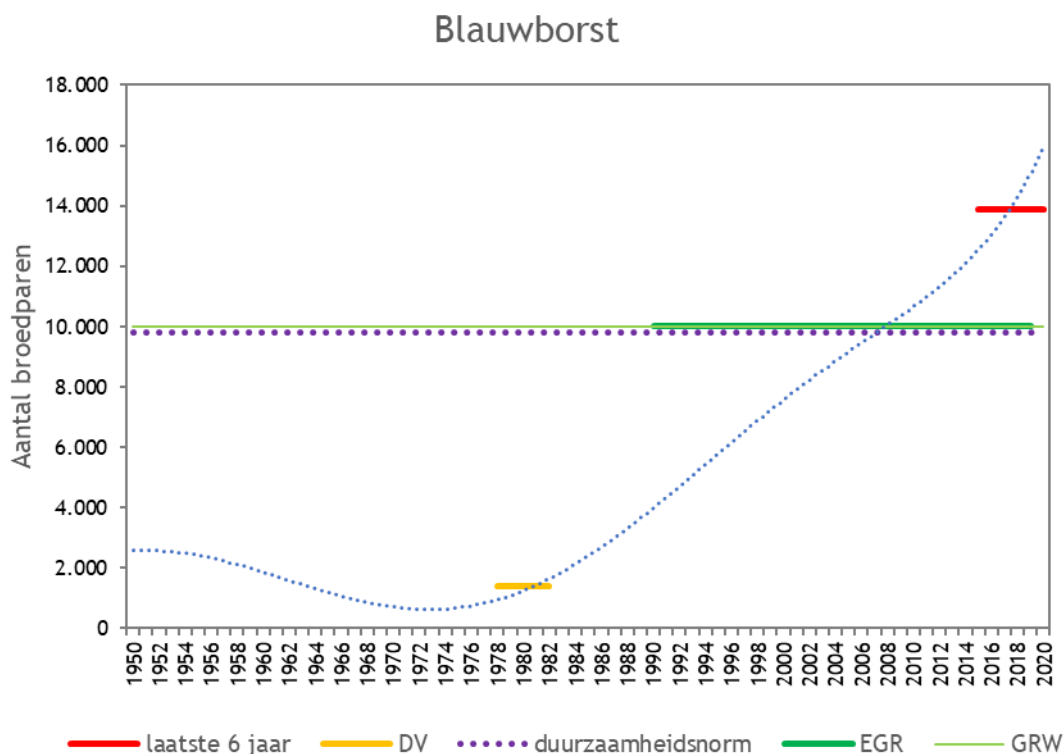
De populatietrend is in belangrijke mate sturend bij het vaststellen van de SvI. Daarnaast dient aan een Gunstige Referentiewaarde te worden getoetst:

- De *Gunstige Referentiewaarde* (GRW) (ofwel *Favourable Reference Value* -FRV-) schetst de gezonde ecologische toestand van de soort. Daarbij geldt als beginsel de situatie rond 1980. Dat is het niveau van de populatie ten tijde van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, de *Directive Value* (DV). Een afname na inwerkingtreding strookt niet met de bedoeling van de Vogelrichtlijn.
- Indien de situatie rond 1980 aantoonbaar niet gunstig was (bijvoorbeeld na een grote afname of als de soort daarna een herstel liet zien), dan wordt gekeken naar een *Ecologische Gunstige Referentie* (EGR). In een groot aantal gevallen zijn dat voor broedvogels de jaren vijftig zoals ook vastgesteld als referentie voor de Rode Lijst. In andere gevallen (bijvoorbeeld na een herstel) kan dit echter ook ná 1980 zijn.
- In het geval de EGR op 1950 wordt gesteld dan wordt de GRW bepaald op 90% van de toenmalige populatiestand, waarmee o.a. rekening wordt gehouden met natuurlijke fluctuaties rond deze stand; doorgaans is pas bij een afname van meer dan 10% over een lange-termijn (30 jaar) sprake van een significante afname.
- Bij onomkeerbare omstandigheden, kan de GRW naar beneden worden bijgesteld. Daarvan is bijvoorbeeld sprake bij soorten van boerenland; sinds 1960 is hier sprake van 16% afname door bebouwing.
- In sommige gevallen zijn zowel de EGR als de DV niet goed bruikbaar, bijvoorbeeld als de EGR niet kan worden bepaald, omdat er geen stabiele gunstige periode te definiëren is, omdat de populatie zich rond 1980 in een dalperiode bevond, of omdat een soort zich recent gevestigd heeft. Dan wordt teruggevallen op een duurzaamheidsnorm (alleen broedvogels) of het gemiddelde over de laatste zes jaar (nieuwe soorten). De duurzaamheidsnorm is een waarde waaronder de soort niet meer duurzaam in Nederland kan voortbestaan.

Voor een nadere uitleg wordt verwezen naar Vogel *et al.* (2021).

Tabel 2. Informatie over de populatieomvang- en ontwikkelingen die betrokken is bij de beoordeling van de Staat van Instandhouding (SvI).

Aspecten kerngetallen SvI	Periode	Conclusie/output
Huidige populatieomvang	2015-2020	13.900 paren
Beoordeling korte termijntrend	2009-2020	toename (3,5% per jaar)
Beoordeling lange termijntrend	1990-2020	toename (4,4% per jaar)
Gunstige Referentiewaarde Populatie	EGR	10.000 paren

Figuur 1. Overzicht van de waarden waarmee de ‘Gunstige Referentiewaarde (GRW)’ voor de populatie van de Blauwborst als broedvogel is bepaald. Weergegeven zijn de Ecologisch Gunstige Referentietoestand (groen, EGR), de periode rond 1980, bij de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (geel, DV = Directive Value), de duurzaamheidsnorm (paars), de huidige populatieomvang (rood) en de GRW (lichtgroen). De blauwe stippellijn geeft de aantalsontwikkeling (aantal broedparen) weer van 1950-2020. Voor een verdere toelichting over de methodiek wordt verwezen naar Vogel *et al.* (2021).

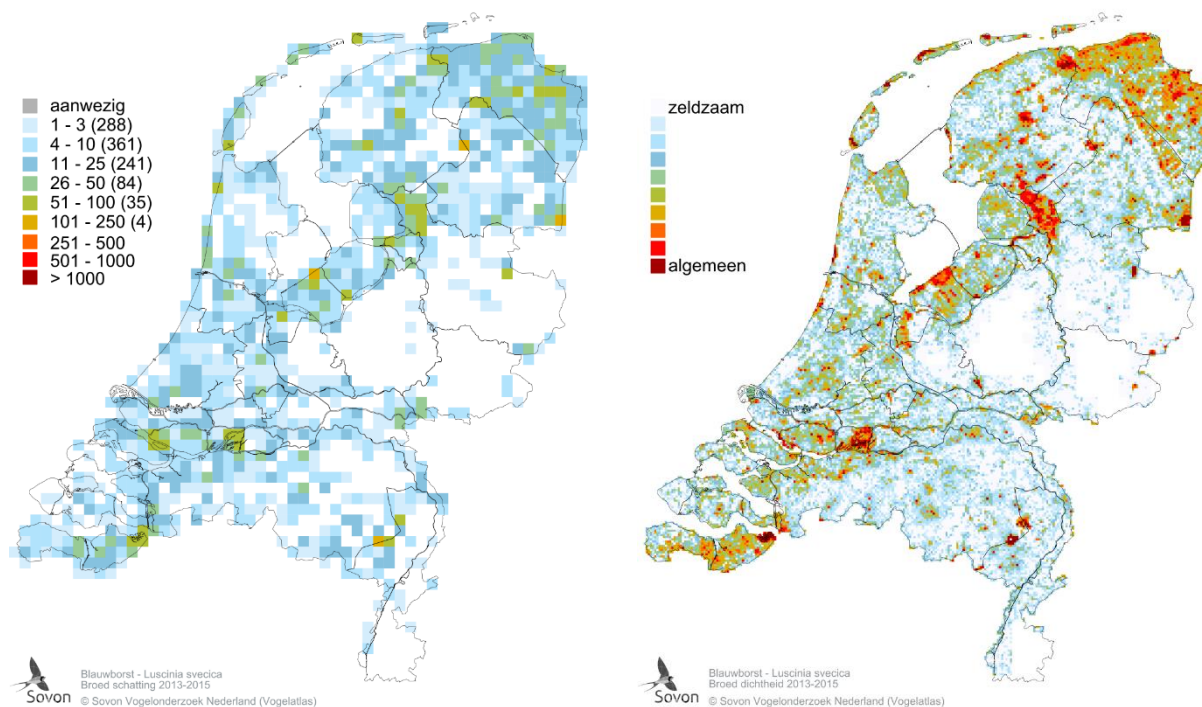
2. Landelijke opgave bij een gunstige Staat van Instandhouding (GSvI)

De populatieomvang overeenkomstig de GSvI bedraagt 10.000 paren. Met gemiddeld 13.900 paren over de laatste zes jaar ligt de huidige populatie daar ruim boven.

III. Haalbaarheid

1. Beoordeling landelijke opgave

Tot begin jaren ‘70 had de Blauwborst te lijden onder ontginning en ontwatering van broedgebieden (Hustings *et al.* 1995). Sindsdien is hij met een spectaculaire uitbreiding bezig. De landelijke broedpopulatie verdrievoudigde sinds 1990 (Meetnet Broedvogels, Netwerk Ecologische Monitoring) en de toename is nog vele malen groter ten opzichte van 1970 (figuur 1). Zeker in de laaggelegen delen van het land is het een gewone broedvogel die in drie vijfde van alle atlasblokken voorkomt (figuur 2). Er is meer geschikt leefgebied bijgekomen, zo breidde vanaf 1990 de oppervlakte moeras met meer dan de helft uit (Sovon 2018). De uitbreiding begon vanuit enkele kerngebieden waar Blauwborsten over grote oppervlakte geschikte broedgelegenheid vonden, met name Oostvaardersplassen en Biesbosch. Ook werden andere terreintypen bezet; naast traditionele moerassen en hoogveengebieden broedt de soort tegenwoordig ook in bijvoorbeeld duinvalleien, opgespoten terreinen, slootranden en akkers. Mogelijk dat ook verbeterde overwinteringsomstandigheden (meer regen) in het Afrikaanse deel van de overwinteringsgebieden een rol hebben gespeeld (Hustings *et al.* 1995). De sterkste recente uitbreiding is waarneembaar in het noordoosten van het land, en ook in het westen op de grens van Zuid- en Noord-Holland. De soort profiteert sinds begin deze eeuw van de zogenaamde blauwe dooradering van het cultuurland (sloten en ‘wijken’ met overjarig riet), natte natuurontwikkelingsgebieden en moerasfragmenten (van ‘t Hoff 2018).

Figuur 2. Voorkomen van de Blauwborst als broedvogel in Nederland in de periode 2013-2015. Weergegeven is het voorkomen in hokken van 5x5 km (links) en de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (rechts, Sovon 2018).

2. Knelpunten en maatregelen

Knelpunten

Op dit moment zijn er op landelijk niveau geen belangrijke knelpunten die het behoud van de GsvI van de Blauwborst als broedvogel in de weg staan. De onderstaande analyse richt zich dan ook op behoud van de gunstige situatie.

Beheer en herstel-/verbetermaatregelen

- Door cyclisch beheer, zoals hakken van grienden, gedoseerde (niet te intensieve) begrazing of het periodiek verwijderen van bosopslag kunnen geschikte vegetatiestadia op kleigronden in stand worden gehouden. Ook cyclisch, niet-jaarlijks maaien van riet is gunstig en voorkomt bosopslag, maar mag niet te intensief plaatsvinden (pleksgewijs is opslag nodig).
- In laagveenmoerassen kunnen jonge verlandingsstadia ontstaan door herstel van de dynamiek en een natuurlijk peilbeheer, al kan dit habitat bij voortgaande successie weer minder geschikt worden.
- In agrarisch gebied kan extensivering van slootkantenbeheer (minder frequent maaien van oevers) bijdragen aan broed- en foerageermogelijkheden. Bij voorkeur uitgevoerd in oktober, en het dient gefaseerd te worden uitgevoerd (niet jaarlijks het hele traject), maar per oever of segment (Sierdsema *et al.* 2008).
- Een tegennatuurlijk waterpeil (laag in de winter, hoog in de zomer) versnelt de vegetatiesuccessie, waardoor habitat geleidelijk ongeschikt wordt; gebrek aan dynamiek zorgt voor verdergaande verbossing.
- In De Biesbosch lijken maatregelen om verdroogde rietvelden af te plaggen en hier en daar een zangpost te laten staan positief uit te pakken voor de Blauwborst (Terlouw *et al.* 2020).

Regionale verschillen

- In tegenstelling tot de landelijke toename is er in Natura 2000-gebied De Biesbosch sprake van een afname. Door de successie van lage wilgenstruwelen (hakhoutgrienden) en verlandingsbiotopen naar hoge opgaande wilgenbossen is een aanzienlijk oppervlak aan geschikt broedbiotoop verdwenen (RVO 2017). Bodemrijping, verdroging en opkomst van meer ruigtekruiden als

reuzenbalsemien en haagwinde en het ontstaan van een dikke laag van geknikt riet en dode planten maakt het biotoop ongeschikt. Blauwborsten zoeken hun voedsel vooral op de kale bodem en dat lukt nu niet meer (Terlouw *et al.* 2020).

- In Natura 2000-gebied Haringvliet laat de Blauwborst een duidelijke negatieve trend zien, haaks op de juist positieve landelijke trend. Het is niet duidelijk waarom het aantal Blauwborsten afneemt in het Haringvliet. Mogelijk ontwikkelen de rietzones zich zonder geschikte condities voor de soort te creëren, dus zonder beginnende verlandings. Momenteel wordt onderzoek gedaan naar hoe het leefgebied van de Blauwborst in het Haringvliet kan worden geoptimaliseerd (Rijkswaterstaat 2016).

Relevante ontwikkelingen op het vlak van beleid en beheer

- In veel natuurontwikkelingsgebieden binnen het Natura 2000-netwerk en op gronden die behoren tot het Natuurnetwerk Nederland (NNN) wordt gestuurd op ontwikkeling van natte natuur waar de Blauwborst van profiteert.
- Het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) richt zich op leefgebieden van soorten in het agrarisch gebied. Met name subsidies voor het agrarisch leefgebied 'natte dooradering' zal bijdragen aan een toename van het broedbiotoop van de Blauwborst. De natte dooradering binnen het agrarisch cultuurlandschap bestaat uit een netwerk van natte landschapselementen in de vorm van sloten, beken, kreken, moerasjes, rietlandjes en plasdras gebieden.

Ontwikkelingen op biogeografische schaal

De Blauwborst heeft een positieve populatietrend in zowel Nederland (Boele *et al.* 2021) als in de omliggende landen (Keller *et al.* 2020). De Europese trend laat een matige afname zien (33%) voor de periode 1996- 2017 (PECBMS). Rusland en Oekraïne zijn echter niet in deze trend meegenomen, waar zich naar schatting 82% van de Europese populatie bevindt.

Kennisleemtes

Er zijn geen belangrijke kennisleemtes die het behoud van de GSvI in de weg staan.

Beoordeling haalbaarheid populatieomvang in 2030 en 2050

Op dit moment bevindt de Blauwborst zich in een GSvI en het toekomstperspectief is gunstig. In samenhang met de populatiegroei in Nederland en omliggende landen en het gebrek aan belangrijke knelpunten voor de soort is behoud van de populatieomvang die als gunstig beschouwd mag worden daarmee haalbaar voor zowel 2030 als 2050.

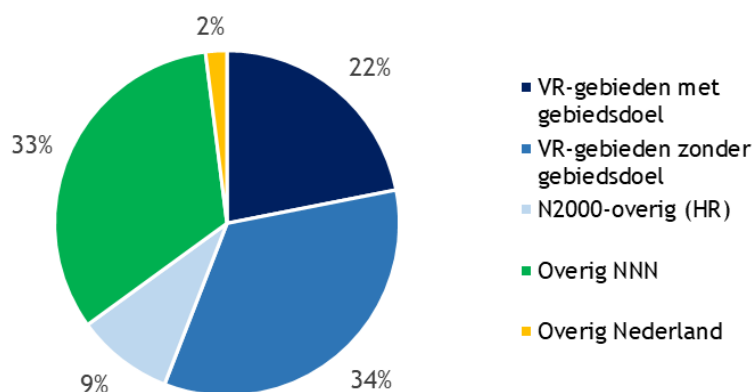
3. Advies landelijk doel en tussendoelen

De populatieomvang bij een GSvI bedraagt 10.000 broedparen. De populatieomvang van ca. 14.000 paren die momenteel in Nederland aanwezig is ligt hier ruim boven. De korte termijntrend is positief en het toekomstperspectief is als gunstig beoordeeld. Het advies is daarmee om het landelijk doel op 10.000 broedparen te stellen, overeenkomstig de omvang waarbij de soort duurzaam in het leefgebied kan voortbestaan. De landelijke opgave is in de huidige situatie gerealiseerd, er is een ruime marge.

IV. Regionale opgave

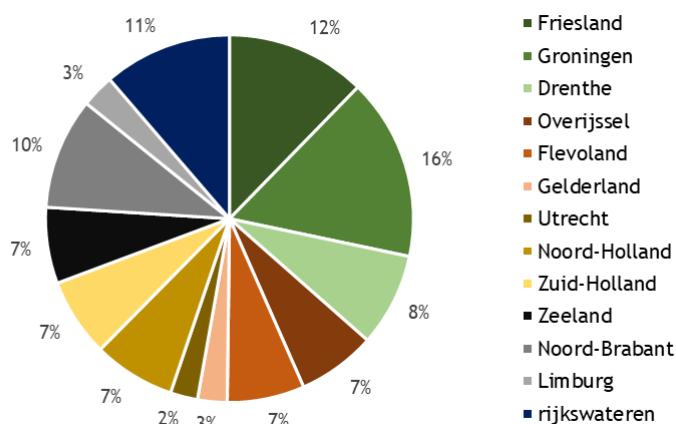
1. Actueel voorkomen

In de afgelopen zes jaar (2015-2020) broedde bijna twee derde van de Nederlandse Blauwborsten in het Natura 2000-netwerk (figuur 4). Daarnaast broedt één derde van de populatie in het overige NNN.

Figuur 3. Aanwezigheid in de afgelopen zes jaar (2015-2020) in onder de Vogelrichtlijn aangewezen Natura 2000-gebieden met een instandhoudingsdoel voor de Blauwborst als broedvogel, de overige vogelrichtlijngebieden, overige Natura 2000-gebieden (habitatrictlijngebieden), overig Natuurnetwerk Nederland (NNN) en overig Nederland (buiten N2000/NNN).

In figuur 4 wordt de verdeling gepresenteerd over de provincies en de rijkswateren. Het provincie-aandeel is exclusief rijkswateren, de aantallen in het rivierengebied worden wel aan de provincies toegekend. Voor deze indeling is gekozen omdat provincies en RWS (rijkswateren) de voortouwnemers voor de beheerplannen zijn. Te zien is dat de noordelijke provincies Friesland, Groningen en Drenthe van relatief groot belang zijn voor de Blauwborst als broedvogel.

Figuur 4. Aanwezigheid van de Blauwborst als broedvogel in de afgelopen zes jaar (2015-2020) per provincie (exclusief rijkswateren) en in de rijkswateren. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS.

De al langer bekende belangrijke kerngebieden, De Biesbosch en Oostvaardersplassen, staan ondanks een afname sinds 1990 nog steeds in de top 3 van broedgebieden voor de Blauwborst (tabel 3). Andere belangrijke gebieden zijn de Rijntakken en het Lauwersmeer, waarbij de broedpopulatie in de laatstgenoemde meer dan verdubbeld is in de afgelopen 20 jaar.

Tabel 3. De belangrijkste broedgebieden van de Blauwborst in de periode 2015-2020 alsmede overige Natura 2000-gebieden met een instandhoudingsdoel (IHD) voor deze soort. Het procentueel aandeel in de Nederlandse broedpopulatie is indicatief weergegeven, geen rekening houdende met het (nog) niet bekende populatie-aandeel in de Natura 2000-gebieden Westerschelde & Saeftinghe en Haringvliet. VR = (mede) onder de Vogelrichtlijn aangewezen als Natura 2000-gebied, VR* = VR-gebied met een instandhoudingsdoel voor de Blauwborst als broedvogel, HR = in het kader van de Habitatrichtlijn aangewezen als Natura 2000-gebied (indien >5%), overig = overig Nederland, rw = rijkswateren (voortouwnemer RWS), IHD = huidig instandhoudingsdoel, - = geen IHD n.n.b. = nog niet bekend.

Gebied	Status	Regio	Aantal (paren)	Aandeel in NL	IHD (paren)
Biesbosch	VR*/HR	NB	555	4%	1300
Rijntakken	VR*/HR	Gld	257	2%	95
Oostvaardersplassen	VR*	Fl	242	2%	190
Lauwersmeer	VR*	Fr	229	2%	120
Bargerveen	VR*/HR	Dr	192	1%	150
Deurnsche Peel & Mariapeel	VR*/HR	NB	188	1%	350
Groote Peel	VR*/HR	NB	187	1%	200
Fochteloërveen	VR/HR	Dr	146	1%	-
Leekstermeergebied	VR	Dr	104	1%	-
Onlanden-Peizermeden	NNN	Gr	98	1%	-
Westerschelde & Saeftinghe	VR*/HR	ZL	n.n.b.	n.n.b.	450
Haringvliet*	VR*/HR	ZH	n.n.b.	n.n.b.	410

2. Advies voor regionale opgave voor 2030 en 2050

Het voorgestelde landelijke doel voor 2030 en 2050 vormt het uitgangspunt voor de regionale opgaves. De opgave wordt verdeeld naar rato van het aandeel van de regio in de landelijke populatie, tenzij er redenen zijn om daar gemotiveerd van af te wijken. Dat kan door verschillen in regionale trends (makkelijker te realiseren in regio's waar de soort het beter doet), verschil in areaal potentieel leefgebied en/of de nabijheid van bronpopulaties voor herstel. Bij de Blauwborst is er geen reden om af te wijken van de verdeling op basis van het huidige regioaandeel in het landelijke totaal. Omdat er voor de Blauwborst geen aanvullende landelijke opgave is, is er ook geen aanvullende regionale opgave (tabel 4). In beginsel kan dan worden gestuurd op behoud, waarvoor informatie over de actuele regionale aantallen houvast biedt. Het grootste deel van de broedpopulatie van de Blauwborst bevindt zich in de noordelijke provincies en rijkswateren. De landelijke aantallen nemen toe, overeenkomstig de aantalsontwikkeling in de belangrijkste provincies Groningen en Friesland.

Tabel 4. Voorstel voor opgave (aantal paren) per regio (rijkswateren en provincies exclusief aandeel rijkswateren) van de populatie van de Blauwborst als broedvogel voor 2030 en 2050. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS. Tevens weergegeven zijn de huidige populatieomvang, het procentueel aandeel in de Nederlandse broedpopulatie en de korte termijntrend. De trend heeft betrekking op de provincies inclusief de rijkswateren. De verdeling van het huidige aantal paren over de regio's is als vertrekpunt gehanteerd voor de regionale opgaves. n.b. = niet bepaald, ? = onvoldoende gegevens beschikbaar voor trendanalyse. Bij een onzekere trend is geen betrouwbare trendclassificatie mogelijk.

Regio	Huidige populatie (2015-2020)	Landelijk aandeel regio (2015-2020)	Trend (2009-2020)	Voorstel regionale opgave 2030/2050
Groningen	2.200	16%	matige toename	1.600
Friesland	1.700	12%	matige toename	1.230
rijkswateren	1.600	11%	n.b.	1.130
Noord-Brabant	1.400	10%	stabiel	980
Drenthe	1.100	8%	?	820
Noord-Holland	1.000	7%	stabiel	720
Overijssel	960	7%	stabiel	690
Zuid-Holland	960	7%	stabiel	690
Flevoland	950	7%	onzeker	680
Zeeland	930	7%	stabiel	670
Limburg	400	3%	onzeker	290
Gelderland	360	3%	stabiel	260
Utrecht	340	2%	?	240
Landelijk	13.900	100%	matige toename	10.000

V. Prioritering

De Blauwborst bevindt zich als broedvogel in een GSVI en er zijn voor zover bekend geen belangrijke potentiële conflicten met landelijke doelen of gebiedsdoelen met habitattypen en/of andere soorten. Er is daarmee geen aanleiding om via prioritering in enige vorm bij te sturen.

Literatuur

- BOELE A., VAN BRUGGEN J., HUSTINGS F., VAN KLEUNEN A., KOFFIJBERG K., VERGEER J.W. & VAN DER MELJ T. 2021. Broedvogels in Nederland in 2019. Sovon-rapport 2021/02. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- VAN 'T HOFF J. 2018. Blauwborst *Luscinia svecica*. Pp. 506-507 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018, Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- HUSTINGS F., FOPPEN R., BEEMSTER N., CASTELIJNS H., GROOT H., MELJER R. & STRUCKER B. 1995. Spectaculaire ervaring van blauwborst *Luscinia svecica cyanecula* als broedvogel in Nederland. *Limosa* 68: 147 - 158.
- KELLER V., HERRANDO S., VOŘÍŠEK P., FRANCH M., KIPSON M., MILANESI P., MARTÍ D., ANTON M., KLVAŇOVÁ A., KALYAKIN M.V., BAUER H.-G. & FOPPEN R.P.B. 2020. European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona.
- MINISTERIE VAN LNV. 2006. Natura 2000 doelendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.
- RIJKSWATERSTAAT ZEE EN DELTA EN RIJKSWATERSTAAT WEST-NEDERLAND ZUID I.S.M. ROYAL HASKONING. 2016. Natura 2000 Deltawateren – Haringvliet, Beheerplan 2016-2022. Ministerie van Infrastructuur en Milieu | Rijkswaterstaat.
- RVO. 2017. Natura 2000-beheerplan Biesbosch (112).
- SIERDSEMA H., VAN DIERMEN J., AARTS B., VAN DEN BREMER L. & VAN KLEUNEN A. 2008. Factsheets van broedvogels in de Natura 2000-gebieden van Gelderland. SOVON-onderzoeksrapport 2008/14. SOVON, Beek-Ubbergen.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2018. Vogelatlas van Nederland. Broedvogel, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- TERLOUW S., DE JONG A., HAAN R., GEBUIS H. & JAQUET R. 2020. Avifauna van de Biesbosch: meer dan een eeuw vogelveranderingen. Stichting Natuur- en Vogelwacht Biesbosch. Strix Uitgeverij, Dordrecht.
- VOGEL R., FOPPEN R., VAN KLEUNEN A., VAN ROOMEN M. & VAN TURNHOUT C.A.M. 2021. Methodiek voor de bepaling van de staat van instandhouding van vogels. Sovon-rapport 2021/26. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.